ראה ב

א. „לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך וגו׳ ותרומת ידך״[1].

שטעלט זיך רש״י אויף די וועדטער „לא תוכל״ און (נאָכן מפרש זיין „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר״, כדלקמן סעיף ה — איז ער נאָך אמאל מעתיק די וועדטער „לא תוכל״ און) איז מפרש „רבי יהושע בן קרחה אומר[2] יכול אתה אבל אינך רשאי״ [און דערנאָך ברענגט ער א דוגמא דערצו — „כיוצא בו ואת[3] היבוסי . . לא יכלו . . להורישם יכולים היו אלא שאינן רשאין כו״, כדלקמן סעיף ב].

דאָרף מען פאַרשטיין:

דעם ענין — אז „לא תוכל״ קען מיינען „אינך רשאי״ — געפינט מען שוין פריער אין חומש: אין ספר שמות, שטייט „לא יוכל העם לעלות גו׳ (אויף הר סיני) כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר גו״, און ווי רש״י איז אויף דעם מפרש „איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין . . ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות״; עד״ז איז רש״י מפרש דעם פסוק[5] „לא תוכל לראות את פני״ — „איני נותן לך רשות״[6]

[נוסף לזה וואָס מ׳געפינט עס אויך כמה פעמים אין ווייטערדיקע פסוקים, וביניהם אויך כו״כ לא תעשה׳ת וועלכע וועדן געזאָגט אין דעם לשון — ווייטער אין אונזער סדרה[7]: לא תוכל לזבוח את הפסח גו׳; אין פ׳ שופטים[8] — „לא תוכל לתת עליך איש נכרי גו״; אין פ׳ תצא[9]: לא יוכל לבכר גו׳, לא תוכל להתעלם גו׳, לא יוכל לשלחה גו׳, לא יוכל בעלה הראשון גו׳]

— איז תמוה בנדו״ד[10]: מיט וואָס איז אונזער פסוק אַנדערש פון די אַלע ערטער, וואָס דוקא דאָ דאַרף רש״י ברענגען דעם מאמר פון ר׳ יהושע בן קרחה „יכול אתה אבל אינך רשאי״ (כאילו אַז דער פירוש („אינך רשאי״) איז אַ חידוש)[11]?

און נאָך מער[10]: די ראי׳ אז דער לשון „לא תוכל״ קען געטייטשט ווערן „אינך רשאי״, ברענגט רש״י ניט פון די אַלע ערטער אין חומש[12] נאָר מוז אַנקומען צו אַ פסוק פון נביא[13]!

---

1) פרשתנו יב, יז.
2) ספרי כאן עה״פ.
3) יהושע טו, סג.
4) יתרו יט, כג.
5) תשא לג, כ.
6) וראה גם מקץ מג, לב: לא יוכלון המצרים לאכול גו׳ כי תועבה היא גו׳.
7) טז, ה.
8) יז, טו.
9) כא, טז. כב, ג. שם, יט (ושם, כט). כד, ד.
10) כן הקשה (על הספרי) גם בתו״ת כאן, ונשאר בצ״ע.
11) ודוחק גדול לתרץ, דמאחר שזהו הלאו הראשון בלשון „לא תוכל״ הוצרך רש״י לפרש שזהו לשון של אזהרה — כי בדברי ריב״ק לא נאמר שזהו לאו, כ״א רק שהתיבות „לא תוכל״ פירושן „אינך רשאי״ — ובשביל זה, אין צריכים למאמרו של ריב״ק, מאחר שמצינו כ״פ (וגם לפני פרשתנו) ד„לא תוכל״ פירושו „אינך רשאי״.
12) בשני כת״י רש״י שתח״י מובא בפרש״י (לפני הדוגמא ד„את היבוסי גו״) „כיוצא בו לא תוכל לזבוח את הפסח יכול אתה ואינך רשאי״ — אבל בדפוס א׳ וב׳, רוב כת״י רש״י (שתח״י) ודפוסים הנפוצים — לא הובאה דוגמא זו. וראה לקמן הערה 55.
13) נוסף ע״ז שכן הוא גם בת״א כאן „לית לך

די תמי׳ איז נאָך גרעסער: כּמעט דעם זעלבן ענין ווי אין אונזער פרש״, איז רש״י מפרש אויף די ווערטער „לא אוכל עוד לצאת ולבוא״ — אין פ׳ וילך[14]: יכול שתשש כחו כו׳ מהו לא אוכל איני רשאי שנטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע — האָט רש״י דאָ געקענט ברענגען א דוגמא פון דעם פסוק אין חומש (וואו רש״י אליין איז מדייק ומוכיח דעם תוכן אז „יכול אתה אבל אינך רשאי״) — און ניט א דוגמא דוקא פון נביא!

אויך דאָרף מען פאָרשטיין:

א) דרכו של רש״י איז צו זאָגן גלייך דעם פירוש פון וואָרט (אָדער פסוק) בלי צו זאָגן די שאלה (או קושיא) שבתיבה — האָט ער אויך בנדו״ד געדארפט זאָגן (בקיצור) „לא תוכל, אינך רשאי״.

אע״פ אז דאָס איז דער לשון פון ריב״ק — איז אָבער ניט ענינו פון פרש״י על התורה צו מעתיק זיין מאמרי חז״ל בדיוק לשונם, כמדובר כמה פעמים[15].

ב) דעם דיוק הידוע — פאָרוואָס ברענגט רש״י דעם מאמר בשם אומרו (רבי יהושע בן קרחה[16]), ניט ווי ברובא דרובא פון פירושי רש״י, וואו ער דערמאָנט ניט דעם שם בעל המאמר?

וכמדובר כמה פעמים[17], אז רש״י טוט דאָס נאָר אין א פאַל ווען דער שם בעל המאמר גיט צו א תוספת הבנה אין זיין פירוש.

ב. ווייטער אין דער דוגמא, איז רש״י מאריך לבאר: כיוצא בו ואת[3] היבוסי יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם יכולים היו אלא שאינן רשאין לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה ולא יבוסים היו אלא חתיים היו אלא על שם העיר ששמה יבוס כך מפורש בפרקי דר״א[18] והוא שנאמר[19] כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את השבועה.

דער מקור פון דער דוגמא איז מאמרו של ריב״ק (אין ספרי[20]), אָבער דאָרט שטייט בקיצור[21] „כיוצא בו אתה אומר ואת היבוסי יושבי ירושלים לא יכלו להורישם יכולים היו אבל אינם רשאים״.

עס איז מובן דער טעם פאָרוואָס רש״י באָגנוגנט זיך ניט מיט דעם קיצור — ווייל רש״י מוז דאָך מבאר זיין דעם בן חמש למקרא פאָרוואָס „אינם רשאים״ צו איינעמען ירושלים, און דערפאָר איז ער מוסיף לבאר אז אברהם האָט כורת ברית געווען אז מ׳וועט ניט איינעמען עיר היבוסי[22].

רשר״ (וראה „מצות . . כפי דעת הרמב״ן״ (בהשגותיו בסוף סהמ״צ להרמב״ם) ל״ת יב: ואונקלוס תרגם בכולם לית לך רשו).

14) לא, ב.

15) ראה ס׳ כללי רש״י (כפר חב״ד תש״מ) פ״ח ס״ב (בהוצאת תנש״א פ״ט ס״ה). וש״נ.

16) ולהעיר שבפרש״י ש״ב (ה, ו) לפנינו: ר׳ יהושע בן לוי.

17) ראה ס׳ כללי רש״י שם ס״ו ואילך (בהוצאת תנש״א — פ״ח סט״ז ואילך). וש״נ.

18) פרק ל״ו. — גם סיום פרש״י (והוא שנאמר כו׳) מקורו בפדר״א שם, אלא שבדפוס עם פי׳ הרד״ל נשמט הפסוק „כי אם הסירך גו״!

19) ש״ב ה, ו.

20) פרשתנו עה״פ (ובפרש״י יהושע שם: שנינו בספרי ריב״ק כו׳).

21) בחזקוני כאן ד״מה שפרש״י בספר שמואל (שם) ואת היבוסי מזרעו של אבימלך היו היינו דלא כרבי יהושע״. ומשמע שמפרש שלשונו של רש״י „לפי שכרת . . המכפלה״ הוא מדברי ר׳ יהושע. אבל נוסף שצ״ע מנ״ל הא — הרי מפורש בפרש״י יהושע שם: ריב״ק אומר כו׳ שלא היו רשאין מחמת השבועה . . לאבימלך.

22) וכן הוזקק להוסיף „ולא יבוסים היו כו״, שהרי אברהם לקח מערת המכפלה מעפרון החתי (חי״ש כג, ח ואילך).

מען דאַרף אַבער פֿאַרשטיין:

ג) פֿאַרוואָס לערנט רש"י אַז די שבועה איז געווען „כשלקח (אברהם) מהם מערת המכפלה" — וואָס דאָס ווערט כלל ניט דערמאָנט אין חומש (נאָר בלויז אין תורה שבע"פ — אין פרקי דר"א) — בשעת מען געפינט בפירוש אין חומש[23] אַ כריתת ברית צווישן אברהם'ען מיט אבימלך: האָט רש"י (דוקא מצד פשוטו של מקרא) געדאַרפט לערנען אַז דאָס איז געווען די שבועה אויף ניט איינגענעמען עיר היבוסי (ווייל די יבוסים האָבן געשטאַמט פון אבימלך[24])?

די תמי' איז נאָך גרעסער: רש"י אין נביאים[25] זאָגט טאַקע אַז „לא היו רשאין מחמת השבועה שנשבע אברהם לאבימלך[26]!

ד) למאי נפק"מ בפשוטו של מקרא די הוספה פון רש"י (אויפן לשון הספרי) בסיום פירושו „והוא שנאמר כי אם הסירך . . צלמים שכתבו עליהם את השבועה"? ס'איז דאָך ניט ענינו של רש"י צו מפרש זיין בפירושו אויף חומש, פסוקים אין נביא.

ה) „כך מפורש בפרקי דר"א" — למאי נפק"מ (ע"ד הנ"ל שאלה ב) דער מראה־מקום וואו דער ענין שטייט אין חז"ל? אפילו אויב רש"י מוז מדגיש זיין אַז דער ענין איז געמומען געוואָרן פון חז"ל (וואָרום אין מקרא גופא ווערט ניט דערמאָנט אַזאַ שבועה) — האָט רש"י געקענט זאָגן (כדרכו בכמה מקומות) „ורבותינו אמרו" (וכיו"ב). רש"י איז ניט רגיל צו אָנגעבן דעם מקור פון זיין פירוש בדיוק (ווי מען זעט אין דעם פרש"י עצמו: רש"י זאָגט ניט אַז מאמרו של ריב"ק איז געמומען געוואָרן פון ספרי[27]).

ג. ויש לומר הביאור בכל זה:

ע"ד הפשט איז מסתבר צו זאָגן, אַז דאָרט וואו די תורה זאָגט אַן אויף אַז איסור בלשון „לא תוכל" — אע"פ אַז דעמאָלט איז דער טייטש פון „לא תוכל" — „אינך רשאי", איז דאָס אָבער נאָר דאָ וועו מען איז ניט שולל דעם פירוש הפשוט פון „לא תוכל", אַז מ'האָט ניט די יכולת דאָס צו טאָן.

דאָס הייסט: ס'איז ניט דער פשט אַז דורך דעם וואָס די תורה אסר"ט אים צו טאָן די זאַך, ווערט ביי אים אַוועקגענומען די מעגלעכקייט דאָס צו טאָן[28] — ווייל אי משום הא, איז עס ניט אַנדערש פון אַלע איסורי התורה: און דערפון וואָס נאָר אין געציילטע ערטער אסר"ט תורה מיטן לשון „לא תוכל" (וכיו"ב) איז מובן, אַז די אי־אפשריות צו טאָן דעם איסור איז (ניט מצד דעם ציווי, נאָר) מצד אַן אַנדער סיבה.

---

23) וירא כא, כג ואילך. וראה רש"י דברים ב, כג.

24) פרש"י ש"ב שם. שופטים א, כא. ובפרש"י יהושע שם „ובני אותו מחזו מפלשתים היו".

25) ביהושע שם. ועד"ז בשופטים וש"ב שם.

26) אלא ש'ל כי השבועה לאבימלך היתה רק „לניני ולנכדי" (וכפרש"י וירא שם „ע"כ רחמי האב כו") — ומוכרחים לומר שבימי יהושע „עדיין היו נכדו קיים" (כפרש"י שופטים שם. וראה מכילתא ר"פ בשלח. ב"ר פנ"ד, ב. חולין ס, ב ובפרש"י שם) — ולכאורה קשה לומר (בפשש"מ) שקרה נס כזה שהאריך ימים כ"כ (וראה רש"י לך טו, טז).

27) אף שכותבו בפירושו ליהושע (ראה שוה"ג להערה הקודמת).

28) ראה באר יצחק על פרש"י כאן.

---

*) ומ"מ הביאו רש"י בפירושו לנ"ך — שאינו ע"ד הפשט כ"כ כמו פירושו עה"ת (ראה ס' כללי רש"י הנ"ל פ"ב ס"ג (בהוצאת תנש"א — פ"ג ס"ט). וש"נ.

און דאָס קען זיין אויף כמה אופנים, ולדוגמא[29]:

א) עס איז אזא ענין וואָס נאָך דעם ווי תורה אסר"ט די זאך — קען ער די זאך ניט אויפטאָן. וכמו: „לא יוכל לבכר את בן האהובה גו'"[30] — אפילו ווען דער אב וויל מבכר זיין דער „בן האהובה", ווערט ער ניט קיין בכור[31]; „לא יוכל לשלחה גו'"[32] — אפילו אויב ער שיקט איר אוועק דאָרף ער איר צוריקנעמען[33].

ב) אָ זאך וואָס איז ניט תלוי ברצונו — וכמו: „לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי"[5]; „לא תוכל לתת עליך איש נכרי גו'"[34] — ווייל, ווי די תורה איז דערנאָך ממשיך[35], „והי' כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה גו' והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו גו' לשמור את כל דברי התורה הזאת גו'" — וואָס דאָס אַלץ איז אוממעגלעך ביי אן „איש נכרי אשר לא אחיך הוא"; ועד"ז דאָס וואָס שטייט ביי משה[36] „לא אוכל עוד לצאת ולבא" — וויבאָלד אז „ניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע"[37], איז דאָך ניט בידיו של משה „לצאת ולבא", מ'האָט שוין איבערגעגעבן די „רשות" צו יהושע'ן, איז דאָך צוגענומען פון משה'ן די אפשריות אויף „לצאת ולבא".

ג) בשעת מ'איז שוין פריער אַנגעזאָגט געוואָרן ניט צו טאָן אָ זאך — פאָסט דערנאָך דער לשון „לא תוכל", אז מ'קען די זאך ניט טאָן. וכמו: „לא יוכל העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדותה בנו לאמר הגבל גו'"[38] (כלשון רש"י, אז אידן זיינען שוין אויף דעם „מותרין ועומדין"); „לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך גו'"[39] — וואָס (נוסף לזה, אז הקרבת הפסח איז ניט תלוי נאָר ברצונו, נאָר אויך אין דעם כהן המקריב (כסוג השני הנ"ל), איז) דער איסור צו מקריב זיין אָ קרבן בחוץ איז שוין געשטאָנען פריער[40] — „שמה תביאו גו' עולותיכם וזבחיכם גו' השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום גו'"; „לא תוכל להתעלם"[41] — וואָס עס שטייט שוין בתחלת הענין[42] „לא תראה גו' והתעלמת גו'", און נאָך דעם איז די תורה מסיים „לא תוכל להתעלם".

ד. עפ"ז וועט מען פאָרשטיין דעם חידוש פון אונזער פסוק — „לא תוכל לאכול בשעריך גו'":

בנדו"ד איז נאָך ניט געשטאָנען אז „בשעריך" טאָר מען ניט עסן „מעשר גו' ובכורות בקרך גו' וכל נדריך גו' ותרומת ידך" (עס איז נאָר געשטאָנען דער לאו „פן תעלה עולותיך בכל מקום גו'"). קומט אויס, אז דער איסור אכילה ווערט מלכתחילה אַנגעזאָגט מיטן לשון „לא תוכל" — און דערפאָר שטעלט זיך רש"י דאָ אפ און איז מחדש „יכול אתה

29) בהבא לקמן ראה גם הכתב והקבלה פרשתנו עה"פ. — וראה לקמן הערה 52 עוד אופן שנאמר „לא תוכל".

30) תצא כא, טז.

31) ראה ספרי תצא שם „אינו מבוכר". וראה השגות הרמב"ן שבהערה 13 (ושם, ד"כן כל המקומות שבא בהן בתורה לא יוכל לעשות").

32) שם כב, יט (ועד"ז שם, כט).

33) ראה גיטין צ, א (ש"נ) „עמוד והחזיר".

34) שופטים יז, טו.

35) שם, יח-יט.

36) וילך לא, ב.

37) פרש"י שם.

38) יתרו יט, כג.

39) פרשתנו טז, ה.

40) פרשתנו יב, יא. שם, יג.

41) תצא כב, ג.

42) תצא שם, א.

אבל אינך רשאי״ — אז אויך אין אַזאַ פאַל פאַסט דער לשון ״לא תוכל״ (ווי־באַלד אַז דער איסור התורה גופא איז שולל די מעגלעכקייט צו טאָן די זאַך).

דאָס איז אַבער ניט אַ ביאור מספיק — ווייל:

א) לפ״ז, איז דאָך אין הראי׳ דומה לנידון — אין דער דוגמא פון ״ואת היבוסי . . לא יכלו גו׳ להורישם, יכולים היו אלא שאינן רשאין״, איז דער איסור ניט אַנגעזאָגט געוואָרן מיטן לשון ״לא יכלו״ פון דעם פסוק, נאָר ער קומט מצד דער פריערדיקער שבועה!

ב) אע״פ אַז אַ לאו מפורש אויף עסן מעשר וכו׳ בחוץ געפינט מען ניט פריער אין דער תורה, וויסְ מען שוין אַבער דעם איסור פון אַ פריערדיקן ציווי בלשון עשה[43], ״והבאתם שמה . . ואכלתם שם גו׳״ — אַזוי אַז דער ״לא תוכל״ דאָ איז ניט אַנדערש לכאורה פון די אַנדערע ערטער אין תורה וואו דער ״לא תוכל״ שטייט בשייכות צו אַן איסור וואָס איז שוין אַנגעזאָגט געוואָרן פריער.

ג) וויבאַלד ״לא תוכל״ איז סו״ס מתאים באַ יעדן לאו — איז פאַרוואָס נוצט תורה דעם לשון ״לא תוכל״ דוקא ביי דעם לאו[44]?

ה. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים הביאור אין דעם ערשטן דיבור פון רש״י בפסוק זה: לא תוכל, בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר.

דעם לשון ״ליתן ל״ת כו״, זאָגט רש״י אין נאָך דריי ערטער בפרשתנו בסמיכות צו אונזער פסוק: א) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה — ליתן לא תעשה על הדבר[45]. ב) השמר לך פן תעזוב את הלוי גו׳ — ליתן לא תעשה על הדבר[46]. ג) את כל הדבר אשר אנכי מצוה גו׳ תשמרו לעשות — ליתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה[47].

אַבער דוקא אין אונזער פסוק איז רש״י מאריך בלשונו — ״בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר״[48].

ויש לומר הביאור בזה — בפשטות: אין די אַנדערע דריי ערטער, איז דער פסוק ניט אויסן בלויז צו מוסיף זיין אַ לא תעשה — עס זיינען פאַראַן נאָך חידושים אין די פסוקים: א) השמר גו׳ פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה — אשר יעלה בלבך, אבל אתה מקריב ע״פ נביא כו׳ (פרש״י). ב) השמר

---

43) פרשתנו יב, ו־ז.

ואף שפסוק זה מדבר בשילה (רש״י שם, יא. וראה רש״י שם, ה), והעשה בנוגע לירושלים נאמר רק לקמן (פסוק יח) ״כ״א לפני ה״א תאכלנו גו״״ — הרי: א) בפרש״י (שם, ו) דמש״נ שם ״מעשרותיכם״ כולל ״לאכול לפנים מן החומה״ •• (שבפשטות קאי על ירושלים). ב) ועוד ועיקר: מפשטות לשון רש״י כאן ״ליתן ל״ת על הדבר״ מוכח, ש״הדבר״ כבר נאסר לפנ״ז (וכמ״ש בראש״ם וגו״א כאן). ובפשטות י״ל שמובן הוא במכש״כ מהציווי ״ואכלתם שם״ בנוגע לשילה.

•) ולהעיר שע״ד ההלכה לא נמנה כלל מ״ע לאכול מעשר שני בירושלים (רק לאו שלא לאכלו חוץ מן החומה). ובמנ״ח (מצוה תמב) ״שיהי׳ מ״ע מוטל שיאכל בירושלים . . לא שמענו מכל הראשונים״ (אבל ראה ריטב״א מכות יט, ב). ואכ״מ.

••) ולהעיר, שלשון רש״י ברמב״ן שם ״לפנים מן המחיצה״.

---

44) ראה ע״ד ההלכה ספרי דבי רב לספרי פרשתנו כאן.

45) יב, יג.

46) שם, יט.

47) יג, א.

48) ראה גם רא״ם ומשכיל לדוד כאן.

לך פֿן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך — אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל (פרש״י). ג) את כל הדבר גו׳ תשמרו לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו.

משא״כ אין אונזער פסוק „לא תוכל לאכול בשעריך גו״ איז „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר״ — דער פסוק קומט מער ניט ווי צו מוסיף זיין אַ לא תעשה[49].

אַבער הא גופא דאַרף האָבן אַ ביאור: למאי נפק״מ די הדגשה, אַז די גאַנצע כוונה פון פסוק איז „ליתן לא תעשה״?

איז דעריבער מסתבר לומר, אַז דאָ מוז מען האָבן דעם לא תעשה: (ניט ווי אין אַנדערע ערטער, נאָר אויף צו מוסיף זיין אין חומר הדבר, אין עונש וכו׳ —) בנדו״ד איז דאָ אַ ספעציעלע הדגשה אין דעם בפירוש״ן לאו, און דערפאַר איז דאָ אויף דעם אַ כתוב מיוחד.

ו. ויש לומר דעם ביאור אין דעם:

דאָ רעדט זיך וועגן מעשר וקדשים כו׳ וואָס אכילתם איז אַ מצוה. דערי־בער וואָלט מען געקענט מיינען (אין לימוד ע״ד הפשט), אַז דאָס וואָס עס איז דאָ אַ ציווי זיי צו (ברענגען און) עסן אין ירושלים, איז דאָס אַ מצוה נוספת אויף מצות אכילת מעשר וקדשים כו׳ בכלל. דאָס הייסט, מ׳וואָלט געזאָגט אַז דאָס זיינען צוויי מצות, וועלכע זיינען ניט תלוי איינע אין דער צווייטער: (א) אכילת מעשר וקדשים כו׳. (ב) אכילתם בירושלים, „במקום אשר יבחר ה״[50];

ולכן, וועו איינער איז אַן אנוס און קען ניט עסן זיין מעשר אַדער קדשים כו׳ אין ירושלים, וואָלט געווען אַ קס״ד לומר[51]; אַז ער (קען, ואדרבה —) מוז עסן זיי במקומו „בשעריך״, צו מקיים זיין עכ״פ די מצוה פון אכילת מעשר וקדשים כו׳

— אויף דעם „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר״ — אַז אכילה בירושלים איז ניט אַ מצוה נוספת, נאָר ס׳איז אַ תנאי לעכובא, מען טאָר זיי ניט עסן במקום אחר.

און דאָס איז דער המשך אין פרש״י: נאָך דעם ווי ער איז מפרש אַז די כוונה (כללית) פון דעם פסוק איז „(בא הכתוב) ליתן לא תעשה על הדבר״, איז ער מפרש די וועדטער „לא תוכל״ — „יכול אתה אבל אינך רשאי״, ווייל לאחרי ווי מען ווייס אַז „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר״, וועדט שוין פאַרשטאַנדיק פאַרוואָס די תורה זאָגט אַן דעם איסור בלשון „לא תוכל״.

והביאור בזה:

מיט „יכול אתה״ מיינט רש״י (ניט נאָר די גשמית׳דיקע יכולת צו עסן חוץ לירושלים — דמאי קמ״ל?! — נאָר) די מצוה־יכולת[52] צו עסן „בשעריך״ מצד

---

49) בפרש״י תבא (כו, יד) שמהכתוב „לא תוכל לאכול בשעריך״ למדין אזהרה ל„אכילת טומאה״. אבל נוסף על מ״ש הרא״ם כאן ד„עיקר הלאו הזה ופירושו אינו אלא אזהרה לאכלו חוץ מן החומה״ — הרי מזה שרש״י מביאו רק לקמן בפ׳ תבא ולא בפרשתנו על אתר, מוכח, שפשש״מ דהכתובים דפרשתנו מכריח רק ד„בא הכתוב ליתן ל׳ית כו״, ולא ש״ש כאן דין חדש (וראה ס׳ כללי רש״י פ״ד סי״ב־י״ג (בהוצאת תנש״א — סי״ט־כ). (וש״נ). ועוד.

50) כבכתוב שלאח״ז כאן — יב, יח (וראה גם שם, יא).

51) ראה גם גו״א כאן.

52) ראה צפע״נ עה״ת כאן (ועוד), ד„כ״מ דנאמר לא תוכל ר״ל דאף גרם לזה אסור . . עדיין ליכא לאו״ (וראה שם האופנים שאינו חייב גבי מעשר). ולהעיר ממלבי״ם כאן שהלשון „לא תוכל״ בא „לרוב במקום שבענין אחר יכול לעשות כן . . נגד מ״ש שבעת היתר הבמות יוכלו לאכול שלמים בכ״מ עתה

(סברא הנ"ל פון דער) מצוה פון אכילת מעשר וקדשים כו' (כנ"ל): און אין דעם איז דער פסוק מחדש — „לא תוכל . . אינך רשאי", די אזהרה איז שולל די מצוה־יכולת. ד.ה. מיט דעם לאו איז דער פסוק מחדש, אַז חוץ לירושלים איז ניטאָ די מצוה פון אכילת מעשר וקדשים כו'.

ועפ"ז וועט מען אויך פאַרשטיין פאַר־וואס רש"י ברענגט די דוגמא דוקא פון נביאים („ואת היבוסי גו'") — ווייל דוקא דאָרטן איז עס בהתאם צום חידוש אין אונזער פסוק:

צו כובש זיין „יבוסי יושבי ירושלים" איז לכאורה דאָ אַ ציווי[53] — „והורשתם את כל יושבי הארץ גו' וישבתם בה גו' והתנחלתם את הארץ גו'" — ובמילא איז דער „יכולים היו" ניט נאָר מצד דער גשמיות'דיקער גבורה פון אידן[54], נאָר מצד ציווי השם — און דאָס באַווײַזט אונדז די תורה, אַז מצד דער שבועה איז „לא יכלו להורישם", „שאינן רשאין". ד.ה. אַז דער „לא יכלו — אינן רשאין", איז מצד דער שבועה, דער ציווי פון כיבוש הארץ איז מלכתחילה ניט חל בנוגע צו יבוסי [ע"ד נדו"ד, וואָס „לא תוכל לאכול בשעריך" איז מגלה אז „בשעריך" איז ניטא די מצוה[55] פון אכילת מעשר וכו'].

ז. לכאורה איז אַבער אינגאַנצן ניט פאַרשטאַנדיק — ווי קען מען זאָגן, אַז מצד דער שבועה צו די בני חת זאָל ניט חל זיין ציווי השם צו איננעמען גאַנץ ארץ ישראל — אדרבה, דער ציווי השם (לאחרי מ"ת) דאַרף דאָך מבטל זיין[56] די התחייבות שמצד השבועה לפני זה!

איז דער ביאור אין דעם:

אע"פ אַז מצד הדין האָט די שבועה ניט געהאָט קיין תוקף (מצד דעם ציווי השם צו כובש זיין א")[57] — פונדעסטו־ווען, וויבאַלד אַז לפי דעת היבוסיים האָט די שבועה יע געהאָט אַ תוקף, איז אויב אידן וואָלטן זיך ניט געריכט מיט דער שבועה, וואָלט אַרויסגעקומען אַ חילול השם. און דעריבער „לא יכלו . . להורישם . . שאינן רשאין" — ווייל מצד דעם ענין פון חילול השם האָבן זיך

. . לא תוכל כו'"* — וראה פרש"י תבא (שם) „לא תוכל . . בפסולי המוקדשים בשעריך תאכלנו . . אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר".

53) מסעי לג, נב ואילך (ועוד).

54) ראה פדר"א שם: והלא היו ישראל כחול הים.

*) ומה שלא פירש רש"י כן — י"ל, משום שהיתר הבמות שייך (בעיקר) להקרבת השלמים ולא לאכילתם. וא"כ הול"ל „לא תוכל" גבי איסור ההעלאה „בכל מקום" (לעיל פסוק יג). ועוד י"ל. ואכ"מ.

55) ואולי יש לבאר הגירסא בפרש"י (ראה לעיל הערה 12) שהובאה דוגמא מ„לא תוכל לזבוח את הפסח" — ע"פ משנ"ת במק"א (לקו"ש חכ"ח ע' 72 ואילך) שפסח מצרים לא הי' לו דין קרבן, כ"א רק „זבח" שכאו"א שחט בביתו דוקא כו': ולכן היתה קס"ד שיכולים להביא פסח בטומאה (בהעלותך ט, ו ואילך) — כי חשבו דזה שפסח דורות מקריבים ע"ג המזבח הוא רק ענין נוסף בהפסח (ע"ש באורך ובהערה 46 שם).

ועד"ז בנדו"ד, שהוצרך הכתוב להזהיר „לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך גו'" — לשלול ה„מצוה־יכולת" לזבוח את הפסח באחד שעריך (כמו פסח מצרים)*, ומשמיענו בזה, ש„באחד שעריך" מלכתחילה אין מצוה לזבוח הפסח.

56) וראה רד"ל לפדר"א שם אות צו.

57) והלאו דלא תחי' ביטל השבועה תיכף בכניסתם עוד קודם שבע שכבשו.

*) להעיר גם מחזקוני עה"פ (טז, ה) „לא תוכל לזבוח את הפסח".

אידן געפירט כאילו ווי די שבועה האָט אָ תוקף.

[ע"ד ווי מען געפינט ביי די גבעונים, וואָס „ויכרות להם ברית לחיותם וישבעו גו'"[58], און דערפאַר „לא נוכל לנגוע בהם"[59] — אַז אע"פ אַז „לא חיילה שבועה עילוייהו כלל"[60] (ווייל די גבעונים האָבן אויסגענאַרט אידן), פונדעסטוועגן „לא קטלינהו משום קדושת השם"[60].

ועפ"ז יש לבאר פאַרוואָס רש"י איז מפרש אַז די שבועה איז (ניט די שבועת אברהם לאבימלך, נאָר) די כריתת ברית „כשלקח מהם מערת המכפלה" — ווייל דאָס איז נאָכמער מגדיל דעם חילול השם שבדבר (ווען אידן וואָלטן זיך ניט געפירט ע"פ די שבועה):

לויט דער כריתת ברית מיט די בני חת, איז דער עדר הכיבוש פון ירושלים ווי אָ תנאי אין קנין פון מערת המכפלה. קומט אויס, אַז ווען עס וואָלט ניט אָפגעהיט געוואָרן די שבועה, וואָלט (לדעת היבוסים) בטל געוואָרן למפרע קנינו של אברהם במערת המכפלה[61],

58) יהושע ט, טו.

59) שם, יט.

60) גיטין מו, א. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ה.

61) ראה גם פי' תולדות אדם לספרי כאן.

ואף שאמר אברהם „אטלנה מן הדין" (רש"י חי"ש כג, ד), וכמו שהקשה בתולדות אדם שם (ושם, שהקני' היתה רק „לרווחא דמילתא". וראה גם לקו"ש חי"ט ע' 62 ואילך) — הרי ע"ד הפשט, ע"י הבטחת הקב"ה לאברהם עדיין לא נקנית לו הארץ בפועל (כמשנ"ת בלקו"ש חט"ו ע' 7-146 (וראה שם ע' 204 ובהערות שם). וראה שם ע' 150 ואילך ביאור בלשון רש"י „אטלנה מן הדין").

*) ע"פ המבואר לקמן הערה 66 שקנין מערת המכפלה הי' רק על הבעלות הפרטית (ולא הבעלות הכללית, דמלכות בני חת) — יש לומר, שכוונת אברהם היתה: באם ימכרו לו הבעלות הפרטית דמערת המכפלה הרי טוב; ובאם לאו, הרי בזה

ובמילא, אַז די אבות ואמהות זיינען געווען קבורים בקבר לא להם[62]!

און צו פאַרשפאַרן דעם חילול השם (אַז די יבוסיים וועלן זאָגן אַז אידן אַרט ניט אַז די אבות ואמהות זיינען קבורים בקבר לא להם) איז „לא יכלו . . להורישם".

ח. רש"י קען זיך אַבער ניט מסתפק זיין מיט דעם אַליין — ווייל דער „בן חמש למקרא" וועט דאָך פרעגן: ווי־באַלד אַז מצד חילול השם האָבן אידן ניט געטאָרט איינגענעמען עיר היבוסי — איז ווי האָט מען דאָס סוף־סוף פון זיי צוגענומען[63]?

דערפאַר מוז רש"י מסיים זיין „והוא שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את השבועה": דוד המלך האָט צוגענומען די צלמים אויף וועלכע עס איז געשריבן געוואָרן די שבועה, אַזוי אַרום איז בטל געוואָרן דער זכרון פון דער שבועה (וכמובן בפשטות, אַז נאָך דעם ווי ס'איז שוין אַדורך בערך 800 יאָר פון דער כריתת ברית מיט די בני חת, האָט מען גרינג געקענט בטל מאַכן דעם זכרון פון דער

62) ואולי י"ל דשייך גם לבעלות בנ"י על א"י — כי הנחלה הראשונה של עם ישראל באי"י היתה צ"ל באופן „שאין אוה"ע יכולין . . לומר גזולים הן בידם", שזה נעשה ע"י קניית אברהם דוקא (ב"ר פע"ט, ז). וראה לקו"ש חכ"ה ע' 91.

63) משא"כ להפירוש שנאסר מצד השבועה לאבימלך — הרי „בימי דוד כבר עברו הדורות שהוזכרו בהשבועה" (רש"י ש"ב ה, ח. וראה רד"ק שם, ו (וכן ביהושע טו, סג). חזקוני פרשתנו כאן. ועוד. — וברש"י סוטה י, ע"א: לפי שהם עברו על השבועה תחלה). — וראה לעיל הערה 26.

איגלאי מילתא שעתה כבר בא הזמן לקיום ההבטחה „לזרעך אתן את הארץ הזאת", ויקח ממנו גם הבעלות הכללית. ואכ"מ. וראה לקו"ש חי"ל ס"ע 83 ואילך.

שבועה דורך מסיר זיין די „צלמים שכתבו עליהם את השבועה").

[און דאָס איז דער דיוק „כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את השבועה": דאָ האָט זיך ניט גע־פאַדערט צו מסיר זיין די שבועה עצמה — די שבועה איז בלאה"כ בטל, תקפה איז הוסר: מען דאַרף נאָר מסיר זיין די צלמים[64] אויף וועלכע ס'איז פאַרשריבן געווארן די שבועה, צו מבטל זיין דעם חילול השם שבדבר[65]].

סוף־סוף איז אַבער פאַרט ניט גלאַ־טיק: וויבאַלד אַז עס זיינען געווען לעבעדיקע יבוסים וועלכע האָבן י"ע גע־וואוסט פון דער שבועה (און האָבן גע־זאָגט דוד'ן „לא תבא הנה כי אם הסירך גו'") — איז כלפי זיי, וואָס האָט אויפגע־טאָן די הסרת העורים והפסחים?

דערפאַר איז רש"י מציין צו פרקי דר"א — „כך מפורש בפרקי דר"א": אין פרקי דר"א, נאָך דעם וויי עס ווערט דערציילט וועגן שבועת אברהם וכו', שטייט דאָרט „ואח"כ קנה (דוד) את עיר היבוסי לישראל[66] בכתב עולם לאחוזת עולם . . שש מאות שקלים כו'"; און ווי־באַלד דוד האָט קונה געווען עיר היבוסי בכסף מלא[67], האָט דאָס אינגאַנצן מבטל געווען וועלכע־עס־איז טענה פון דעם יבוסי אויף עיר ירושלים[68].

ט. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר פאַרוואָס רש"י ברענגט דעם מאמר בשם אומרו — ר' יהושע בן קרחה:

אַ תלמיד „ממולח" קען דאָך פרעגן: וויבאַלד אַ איד האָט די מצוה פון אכילת מעשר וקדשים כו' — ווי וועט ער מסביר זיין זיך וואָס ער איז אַן אנוס און קען ניט גיין קיין ירושלים און דערפאַר לא תוכל לאכול אפילו בשעריך?

זאָגט רש"י אַז דעם מאמר האָט גע־זאָגט ר' יהושע בן קרחה: פון די בא־וואוסטע מאמרים פון ר' יהושע בן קרחה אין דער מאמר[69] — „למה קדמה פרשת שמע לוהי' אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך מקבל עליו עול מצות".

און דאָס איז די הסברה בענינו: איי־דער אַ איד האָט קבלת עול מצות, דאָרף ביי אים פריער זיין קבלת „עול מלכות שמים", דעם עול פון מלך מה"מ הקב"ה, וואָס ער האָט אָנגעזאָגט „לא תוכל לאכול בשעריך גו' כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו".

(משיחת ש"פ ראה תשכ"ז)

---

64) ואולי מרמז רש"י בתיבה זו, שהי' בזה גם ענין של ביטול ע"ז (כהציווי בפרשתנו (יב, ג) ועוד „ופסילי אלקיהם תגדעון") — ראה גם רד"ל לפדר"א שם (ולגירסת הערוך (ערך עור) והרד"ק (ש"ב שם) — כן מפורש בפדר"א שם: שנואי נפש דוד שונא מלשמוע ומלעבוד עבודת אלילים).

ועפ"ז יומתק זה שלא הביא רש"י כאן מה שכתב בפירושו לש"ב שם ד„העורים והפסחים" היו „על שם יצחק ויעקב כו'" — כי כאן ההדגשה שהיו פסילים של ע"ז.

65) ראה גם חי' ופי' מהרי"ק על פרש"י כאן. רד"ל שם. ועוד.

66) תיבה זו, לכאורה י"ל שהיא מדגישה עוד ענין — מלכות ישראל, לא אחוזת איש• מבני (דוד)

•) כמפורש בהמשך הלשון שם „לקח מכל שבט כו'".

שנמצאת במלכות היבוסי — משא"כ בקנין מערת המכפלה שלא מצינו שכבש אברהם מלכות בני חת (ונפק"מ בנוגע למסים, דינא דמלכותא, דיני המלך דפורץ גדר וכו' בארץ מלכותו וכו').

ועפ"ז יל"ע במש"כ בפנים (ובהערות), ואכ"מ.

וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"ל ע' 82 ואילך.

67) דה"א כא, כב־כד.

68) ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך. וראה ע"ד ההלכה לקו"ש חט"ו ע' 105 שוה"ג להערה 45. וש"נ.

69) משנה ברכות רפ"ב. — בנוגע לענין הכי מפורסם: קבלת עול מ"ש וכו', מצות ק"ש וכו'.